

Аналіз розподілу середньосезонних сум опадів показує стійку тенденцію на пониження від початку до кінця періоду відносно кліматичної норми (Рис. 3.4). На зиму припадає 34,8% від річної суми опадів.

Максимальні суми опадів були зафіксовані в 1966 році (210,8 мм), тоді як мінімальні – 44,9 мм в 1972 році. Зимом переважає хмарна погода з частими, проте невеликими опадами.

Отже зима є м'якою, тобто на 70 % переважають дні з температурою до мінус 5°C, з третиною від річної суми атмосферних опадів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агроклиматический атлас Украинской ССР /Под ред. С.А.Сапожниковой. - Киев:Урожай,1964. - 37 с.
2. Андрианов М.С. “О циркуляционных факторах климата западных областей УССР” Льв. гос. ун-т, географ. сборник, 1951.
3. Клімат України. (За ред В.М. Ліпінського, В.А. Дячук, В.М.Бабиченко). - Київ: Вид-во Раєвського, 2003. - 343 с.
4. Комплексный атлас Украины. Климатические ресурсы.- К.: ДНВП «Картография», 2005, с. 27- 30.
5. Мереорологические данные за отдельные годы. Выпуск 10а. Часть 1. Температура воздуха. Т.П. Редактор выпуска Е.С.Розова. – Издательство АН УССР.- К., 1954.
6. Метеорологический ежемесячник. Вып. 10. 1961-1994 годы. – К.: Гидрометеоздат. – К, 1961-1994.
7. Природа Тернопільської області / За ред. К.І. Геренчука. Вища школа, 1978.- 167 с.

Качмарська О.

Науковий керівник – Гавришок Б.Б.

ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ БЕРЕЖАНСЬКОГО ОПІЛЛЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Території природно-заповідного фонду являють собою певні екологічні природні системи, які утворювалися протягом тривалого часу живими організмами та середовищем, в якому вони існують, з тісним взаємозв'язком і взаємодією всіх компонентів системи, що характеризуються унікальністю та особливою екологічною цінністю.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що природоохоронні об'єкти у своєму функціонуванні передбачають розвиток рекреаційного природокористування, тобто комплексу заходів, пов'язаних із використанням природних ресурсів з метою оздоровлення людини, відновлення її фізичного та психологічного самопочуття, розширення екологічного і культурного світогляду. У зв'язку з цим, постає завдання обґрунтувати подальший розвиток видів рекреаційного природокористування на території Бережанського Опілля, які дають змогу урізноманітнити відпочинок, забезпечити господарюючі суб'єкти інформацією про доцільність комплексного використання туристсько-рекреаційних ресурсів, гармонійного поєднання інфраструктури з природним середовищем, застосування передових технологій у сфері водокористування, енергозабезпечення об'єктів туристської інфраструктури та ін.

Метою нашого дослідження є охарактеризувати заповідні об'єкти Бережанського Опілля та проаналізувати можливості їх використання в рекреаційно-туристичній діяльності.

Найбільш поширеними на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду є пізнавальний, екскурсійний та екологічний туризм. Дослідженням Бережанського Опілля і зокрема заповідних територій в його межах займалися: М.М. Барна, П.М. Дем'янчук, Й.М. Свинко, Л.П. Царик, В.М. Черняк, Р. Яворівський, І. Відзівашець. Їхні роботи присвячені переважно Голицькому ботаніко-ентомологічному заказнику і зокрема червонокнижним рослинам та їх охороні. Територіальні особливості розвитку рекреаційних ресурсів в межах заповідних територій проаналізовані у праці Л.П. Царика, П.Л. Царика, але Бережанське Опілля тут виступає як частина значно ширшого об'єкта дослідження.

Заповідні території — це ділянки незайманої природи. Їх виділяють для збереження природних краєвидів, гірських порід, окремих видів рослин і тварин. Заповідні ділянки вилучають із господарської діяльності повністю або частково. У такий спосіб вдається підтримувати екологічну рівновагу на цих територіях та спостерігати за природою.

Розвиток рекреаційної діяльності у заповідних об'єктах – важлива складова раціонального природокористування. Однак, рекреацію потрібно розвивати так, щоб не тільки не порушувати природні процеси, але і сприяти економічно раціональному заповідному

природокористуванню. Сутність природоохоронної території містить внутрішнє протиріччя. З одного боку вона охороняється від людей, від їх руйнівного впливу. З другого боку, територія охороняється для людей, для їх духовного і матеріального збагачення [2]. Найбільш поширеними на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду дослідницької території є пізнавальний, екскурсійний та екологічний туризм.

Заповідні об'єкти Бережанщини займають площу 3656,75 га, з яких 3606,75 фактична площа природо заповідного фонду. На території району нараховується 45 об'єктів природо-заповідного фонду, два з яких мають загальнодержавне значення. До об'єктів загальнодержавного значення належать Голицький ботаніко-ентомологічний заказник та парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва в с. Рай. Серед об'єктів місцевого значення виділяються:

- *ботанічні заказники*: Кизиліві гаї, Гутянський, Тростянецький № 1, Тростянецький № 2, Малоурманський, Шибалинський, «Могила», Гора «Лисоня», урочище Сторожисько, Комарівський;

- *загальнозоологічні заказники*: Звіринець, Поточани, Залісся; та орнітологічний заказник урочище «Кашталівка»;

- *геологічні пам'ятки природи*: Чортів камінь, Курянівський феномен;

- *гідрологічні пам'ятки природи*: Вітік річки Нараївка, Монастирські джерела, Заліські джерела, Джерело «Зелена криниця», Куропатницьке джерело, Тростянецькі джерела, Джерела в Лозах, Джерела в урочищі Кривуля, Гутянські джерела, Каскад Сокілецьких джерел, Панські джерела;

- *ботанічні пам'ятки природи*: Бережанська бучина, Курянівська бучина, Нараївська бучина, Урманська бучина, Курянівський модриник, Урманський дуб, Рогачинський бук, Урманський бук, Дуб Богдана Хмельницького, Дуб «Велетень», Дуб «Богатир», Курянівська липа, Малоурманські черевички, Урочище Лисиця, Урочище Ступник, Ділянка цілини в урочищі Гутисько, Хвалкова дача;

- Бережанський дендропарк.

З наведеного переліку найбільшою привабливістю виділяється Голицький ботанічний заказник загальнодержавного значення. Він розташований між селами Куряни і Надорожнів в південній частині Бережанського району Тернопільської області. Це - степова ділянка площею 60 гектарів, що приурочена до південного і південно-західного схилів гори Голиця [1].

Голицький ботаніко-ентомологічний заказник має велику наукову цінність, оскільки на його території зростають рідкісні, ендемічні й реліктові види рослин, частина з яких занесена до «Червоної книги України».

Рослинність Голицького заказника представлена лісовими, лучно-степовими, лучними і болотними фітоценозами. Лісові масиви займають північно-західні схили г. Голиця та її вершину, вони представлені формацією граба звичайного. Лучно-степові фітоценози утворені формаціями осоки низької, яка занесена до «Зеленої книги України», ковили найкрасивішої, куцоніжки пірчастої, трясучни середньої. В Голицькому заказнику фрагментарно представлені лучні угруповання, а на місцях виходу підземних і ґрунтових вод – болотні фітоценози [4].

На кінець 1996 року науковими співробітниками заказника встановлено зростання 207 видів судинних рослин. Особливий науковий інтерес становлять 20 видів рослин, які занесені до «Червоної книги України».

Голицький заказник на початку 90-х років ХХ ст став полігоном проведення науково-дослідної роботи викладачів, а згодом і студентів педагогічного університету. До наукових досліджень Голиці залучаються як знані, так і молоді науковці, зокрема геолог Й.М. Свинко, геоморфолог П. М. Демянчук, ботаніки М.І. Адамів, Р.Л. Яворівський, спелеолог В. Апостолук та ін. Наприкінці 90-х років ХХ ст. заказник перетворюється у постійнодіючу наукову лабораторію під відкритим небом, на базі якої проводяться всеукраїнські та міжнародні форуми, закладаються основи збереження та інтродукції рідкісної флори Опілля і Поділля.

Ще одним атрактивним і популярним серед туристів природоохоронним об'єктом Бережанщини є Раївський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва. Його заснування датується 1760 роком. Реконструкцію здійснено у 1970 р. На 20 гектарах парку сьогодні нараховує до 500 видів дерев і чагарників. Цікава колекція хвойних: сосна звичайна, веймутова, чорна, кедр сибірський, смерека бальзамічна і каліфорнійська, модрина європейська;

нараховується шість видів тополь, п'ять -- кленів, бук пірамідальний, дуб черешковий, ясен плакучої форми.

Відпочиваючих найбільше приваблює дуб Богдана Хмельницького Цьому дереву понад 600 років, воно найстарше на Тернопільщині, одне з найдавніших в Україні. Діаметр дуба 230 см, а висота колись сягала більше 25 м. нині крона зрізана. За переказами, під ним зупинявся на відпочинок гетьман України. При дорозі є ще один прадід бережанських дібров – дуб "Богатир", віком понад 400 років, заввишки до 30 метрів. Серед рідкісних дерев тут є гінкго, тюльпанове дерево, магнолія, олеандр, мирта, кипарис та інші завезені з різних країн світу [4].

Заказник місцевого значення є гора «Лисоня» в поєднанні з одноіменним історико-меморіальним комплексом є місцем не тільки для пізнавальної рекреації, а й національно-патріотичного виховання молоді. В заказнику поширені горицвіт весняний, первоцвіт та інші рідкісні рослини Західного Поділля.

У лісі поряд з с. Лісники влаштовані зони відпочинку. Природа тут чудова, п'янки аромати оточують з усіх боків, що виникає бажання обов'язково піти за грибами або ягодами, половити рибку, просто прогулятися лісом. Саме тут розташована геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Чортів камінь». Цей геоморфологічний останець, розташований у межах урочища «Монастирок», поблизу села Лісники Бережанського району. Це велика скеля об'ємом понад 150 м³, складена вапнистим пісковиком середньоміоценого віку, розташована на схилі балки серед букового лісу і обрисами чимось нагадує корабель.

Про величезний "Чортів камінь" в одній із зон відпочинку розповідає така легенда: "Стояла серед лісу, під великою скелею, дерев'яна церковця, яку збудував пустельник, котрий тут жив. Чорти вирішили її знищити. Темної ночі підняли камінь і понесли, щоб кинути на церкву. Але не донесли: край села на подвір'ї господаря закукурікав півень, і камінь упав на землю..." на скелі витесане розп'яття Ісуса Христа, видно заглиблення подібне до людської стопи. Поблизу нього джерельце лікувальної води. А от церква у 1980 році згоріла.

Наявність значних лісових ресурсів у поєднанні з мікрокліматичними особливостями глибоко врізаних річкових долин є створює прекрасні умови для масового короткотривалого відпочинку і оздоровлення населення.

Володіючи особливими екологічними, культурно-виховними та естетичними властивостями, заповідні території є унікальними та атрактивними. Щорічно їх відвідує велика кількість людей. Тут прокладено маршрути екологічних стежок, організація та проведення яких дозволяє надзвичайно ефективно впливати на світогляд дітей, в повній мірі використовуючи емоційний та інформаційний вплив.

Перспективний розвиток заповідних територій Бережанського Опілля має бути узгоджений з розвитком курортно-рекреаційного господарства та орієнтований на збереження і функціонування дефіцитних для території і необхідних для рекреації природних ландшафтних парків, орієнтованих на формування цілісного збалансованого екологічного каркасу даної території.

У заповідній зоні необхідно обмежити і нормувати антропогенне навантаження як на територію, так і на охоронні об'єкти. Наприклад, для більшості червонокнижних видів рослин України рекреаційна діяльність є однією з основних причин скорочення їх ареалів і зменшення чисельності. Важливе значення має проведення екскурсій по розроблених маршрутах та екологічних стежках. Це дозволить зменшити антропогенне навантаження на заповідні території.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барна М. Голицький ботаніко-ентомологічний заказник / М. Барна, Л. Царик, В. Черняк. – Тернопіль: Лілея, 1997. - 64 с.
2. Природно-заповідний фонд Бережанського району//З берегів Золотої Липи. – 2009. - №6-7. – С. 2-3.
3. Черняк В.М. Старовинні парки садово-паркового мистецтва Тернопільщини - національне багатство України / В.М.Черняк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Щорічник. - Тернопіль: 1997. С.181 – 187.
4. Яворівський Р.Л. Червонокнижні рослини Бережанського району Тернопільської області, їх видовий склад та стан охорони/ Р.Яворівський, І. Відзвішачець// Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції , 17 грудня 2008р. – Тернопіль, 2008. – С. 61-64.